

Het huis van Wouter Rink

verslag van een zoektocht

John Ridders, februari 2022

Ter inleiding

In Maasbommel stonden er in vroeger tijden vooral boerderijen en waren er maar weinig 'herenhuisen'. Het eerste herenhuis was wellicht de middeleeuwse pastorie op de hoek van de Maasbandijk en de Kerkstraat, die begin 17e eeuw, na de reformatie, bewoond ging worden door de predikant. Ongeveer op dezelfde plaats werd in 1844 de rooms-katholieke pastorie gebouwd.¹ Ook de pastorie van de protestantse gemeente die verderop aan de Raadhuisdijk² rond 1840 en nadien in 1896 op dezelfde plek gebouwd werd, was zo'n statig huis. Misschien ook het huis van de schoolmeester uit 1846. Maar

'Raadhuisdijk 9' in 1906
'aansichtkaart' uit de verzameling van W. Daanen

ook dat van dokter Van Weezel uit 1851 aan de Raadhuisdijk was een herenhuis evenals de 19e-eeuwse woonhuizen van de bierbrouwers Van Koolwijk op de hoek van de Bergsestraat en dat van J.H. Poort op de hoek van het Pleinstraatje met de Bovendijk. En dan was er natuurlijk nog het grote landhuis van graaf C.W.L. van Bylandt dat hij rond 1773 binnen de voormalige slotgracht van het in 1676 afgebrande kasteeltje bouwde. Maar eind 19e eeuw was het al zo vervallen dat het door baron F.W. van Randwijck werd gesloopt.

Blijft de vraag: wie bouwde toch, wanneer, het grote statige, vermoedelijk 18^e-eeuwse herenhuis, momenteel bekend als het pand met adres Raadhuisdijk 9? Her en der vroeg ik er terloops naar, maar niemand wist het, terwijl het toch het grootste herenhuis in Maasbommel is dat uit vroeger tijden is overgeleverd en ook nog steeds wordt bewoond.

Op zoek in verschillende archieven dus en steeds verder teruggaande in de tijd.

Wie echter de historie van particulier bezit wil nagaan krijgt al gauw met moeilijkheden te kampen als hij of zij verder in de tijd teruggaat dan 1832. Dat was het jaar waarin formeel het Kadaster werd opgericht en vanaf dat jaar nauwkeurig de plaats van onroerend goed werd vastgelegd door een nummer op een kaart en de naam van de bijbehorende eigenaar werd genoteerd. In 1821 was daar gelukkig al een eerste begin mee gemaakt, ook voor Gelderland. Daarvoor, vanaf 1811 toen Napoleon

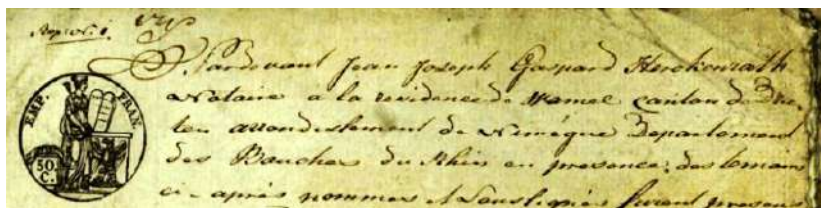
¹ In een brief van 18-9-1901 schrijft de gemeente- en poldersecretaris R.F. van Teeffelen aan de advocaat/procureur P. Rink te Tiel: "Een van Maasbommel's Legendes zegt dat in het laatst der 18^e eeuw (1799?) de Hervormde Pastorie alhier afgebrand en daarbij een gedeelte van doop-, trouw-, en sterteregeisters vernietigd of te loor gegaan zou zijn"; Gelders Archief, Familie Rink.

² De huidige Raadhuisdijk kreeg die naam pas in 1957; voordien was het de Maasbandijk en heette de buurt van R.K.-kerk tot veerpont de 'Kerkbuurt'.

ons hele land had geannexeerd en vond dat we een kadaster moesten krijgen - waren er wel notarissen die o.a. testamenten en de overdracht van goederen vastlegden, maar wel moeite hadden om de juiste plaats aan te duiden.³ Ze deden dat dan maar door de eigenaren van de percelen ten oosten, zuiden, westen en noorden te noemen en/of de naam op te schrijven die het perceel in de volksmond had gekregen. Weet je niet waar die omwonenden woonden, dan heb je in onze tijd meestal weinig aan zo'n akte. In de periode 1807-1810, de tijd van koning Lodewijk Napoleon, werden voor de buitengebieden de zogeheten 'Verpondingskaarten' gemaakt van de particuliere percelen ten behoeve van de toenmalige belasting op onroerend goed. Ze kregen met de naam van de eigenaar ook een nummer dat ook in aktes genoemd werd. Maar die nummers zouden gaandeweg met de verbetering van de kadastrale opmetingen nog een paar keer veranderen. En bovenal: als er al straatnamen in de volksmond ontstaan waren, huisnummers zoals wij die nu kennen, waren ook meer uitzondering dan regel en veranderden ook nogal eens.

Voor wie wil weten door wie wanneer een huis werd gebouwd, wordt het nog lastiger omdat de 'bouwvergunning' pas landelijk werd ingevoerd bij de Woningwet van 1901. Kort daarna registreerde iedere gemeente de voorgenomen realisatie van bouwwerken omdat die vergunningplichtig werden.

In de feodale tijd, de tijd dat de adel het voor het zeggen had, dus vóór 1795 en ook nog een aantal jaren daarna, werden allerlei aktes niet door notarissen opgesteld, maar door de schepenbanken (lokale bestuurders) en geschreven door hun secretaris.

Pour devant Jean Joseph Gaspard Herckenrath, Notaire à la résidence de Wamel, Canton de Druten, Arrondissement de Nimègue, Département des Bouches du Rhin...

Bij de zoektocht naar de geschiedenis van het pand Raadhuisdijk 9 is dan ook met name intensief gebruik gemaakt van hetgeen in o.a. het Provinciaal Archief Gelderland ('geldersarchief.nl') hierover te vinden is onder:

- Maasbommel, Zoek in alles, 0181 ORA Maasbommel (1621-1810), Inventaris, 1.2 Vrijwillige rechtspraak;⁴
- Notariaat, Zoek in alles, 0168 Notariële Archieven 1811-1925, Inventaris, o.a. Standplaats Druten (25.1 J.J.C. Herckenrath), 51 Standplaats Leeuwen (51.1 W.D. Kuppen en 51.2. J.J.N.G. Schade), 58 Standplaats Maasbommel (58.1. J.W. Geerlig);

Daarnaast was onder meer de Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (beeldbank.cultureelerfgoed.nl) van groot nut: Maasbommel, kadastrale kaarten 1811-1832 met 'oorspronkelijke aanwijzen tafel'.

³ Pas in 1838, bij de invoering van het Burgerlijk Wetboek, werd de inschrijving van overdrachts- en hypotheekakten verplicht.

⁴ ORA staat voor 'Oud Rechterlijke Archieven', waarbij het onder 'vrijwillige rechtspraak' gaat om kwesties als: testament, boedelscheiding, verkoop, geldlening, huwelijks voorwaarden en voogdijstelling.

patent voor J.J.C. Herckenrath om notaris in Appeltern
notaris te mogen zijn

J.J.C. Herckenrath wordt in 1818 de schout van de nieuwe gemeente, naast zijn werkzaamheden als notaris te Druten en districtssecretaris aldaar.⁶ Op 2 maart 1820 krijgt J.J.C. Herckenrath van de gemeente Appeltern tevens het 'patent', [J.R. lees: vergunning] om ook daar notaris te zijn. Hij woont, zo valt er op het patent te lezen, in Maasbommel op N° 51.

Maar waar is dat en hoe is hij aan die woning gekomen?

In de voormiddag van 27 december 1819 verschijnen in Leeuwen voor notaris Nicolaas Gobelius Schade de heren Willem Gerrit Heijnen, klerk uit Maasbommel, samen met de schout J.J.C. Herckenrath. De akte die ze die ochtend zullen ondertekenen maakt duidelijk dat Heijnen niet voor zichzelf, maar in opdracht van J.J.C. Herckenrath op een publieke verkoping een huis met tuin (groot 2 hond⁷) heeft gekocht. Het betreft het huis met nummer 51 in Maasbommel, van Johanna Petronella Beijdedwitz en haar kinderen, zijnde de

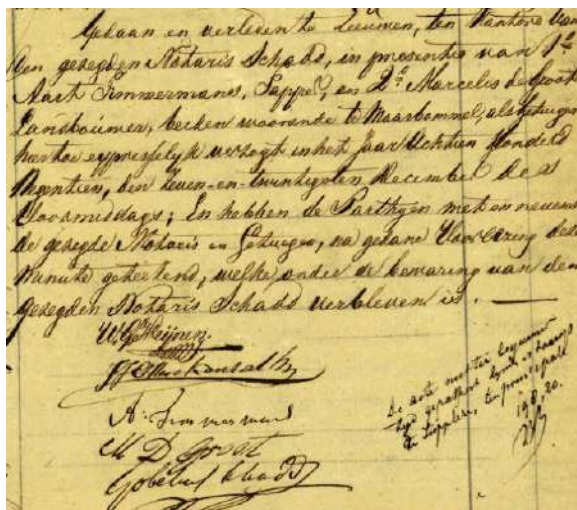
Het huis van J.J.C. Herckenrath

Vanaf 1812 staat Johannes Joseph Caspar Herckenrath (geb. 25-11-1775 te Venlo, overl. 14-7-1828 te Maasbommel) te boek als notaris. Eerst in Wamel (1812-1813) en daarna tot zijn dood in 1828 in Druten, dat van 1818 tot 1825, zoals alle gemeenten, 'schoutambt' gaat heten. Ook hij schrijft zijn aktes tot 1814 in het Frans zoals dat toen met alle officiële stukken het geval moest zijn. Tevens is hij Dijk-schrijver van het Hoofdschoutambt Maas en Waal, dat vanaf 1825 'District' heet en Herckenrath dus vanaf dat jaar de 'Districts-Secretaris' heet.

Door het Koninklijk Besluit van 11-2-1817⁵ treedt op 1-1-1818 het 'Reglement voor het platteland van de Provincie Gelderland' in werking en komt er daarbij een gemeentelijke herindeling waarbij de gemeenten Maasbommel en Alphen worden samengevoegd met de gemeente Appeltern-Altforst en ze tezamen de nieuwe gemeente Appeltern gaan vormen.

Nijmeegsche Almanak voor het Schrikkeljaar onzes Heeren
1828

⁵ Op basis van de Grondwet van 1815.

⁶ In 1810 werd Gelderland geannexeerd door het Franse keizerrijk van Napoleon Bonaparte en ingedeeld in departementen, arrondissementen, kantons en communes. Maasbommel werd een 'commune' (in het Departement des Bouches du Rhin) met een 'maire' (burgemeester) en 'adjoint' (wethouder) aan het hoofd, geadviseerd door een 'conseil municipal' (gemeenteraad). A.W. Loderus (1780-1830) werd van 1810 tot 1818 de eerste (en tevens laatste) burgemeester van Maasbommel.

⁷ Een 'hond' is een oud-Hollandse oppervlaktemaat, gelijk aan 1/6 'morgen'. Een morgen is iets kleiner dan een hectare.

weduwe en erfgenamen van de heer notaris Josephus Antonius Hengst. De akte wordt mede-ondertekend door de twee getuigen: Aart Timmermans, 'tapper', en Marcelis de Groot, landbouwer, beiden uit Maasbommel, zie hierboven.

Maar waar staat dat huis met nummer 51?

Twee jaar nadat J.J.C. Herckenrath zijn huis in Maasbommel koopt, wordt in 1821, mede als gevolg van de

nog Franse invloeden in het nog jonge Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en daarmee ook van Maasbommel, een kadastrale kaart gemaakt op last van de Minister van Staat, belast met de 'Generale

deel uit de 'oorspronkelijke aanwijzende tafel' behorend bij het minuutplan Maasbommel (1811-1832)

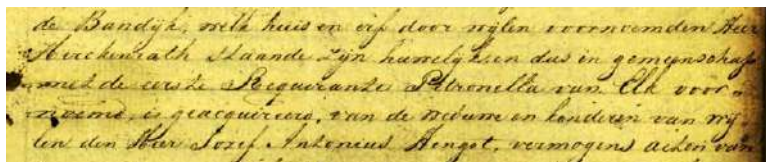
Directie der Ontvangsten'. Op deze 'Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Maasbommel, Gelderland, sectie C, blad 01 (MIN05111C01)⁸ met bijbehorende 'oorspronkelijke aanwijzende tafel' valt te zien dat het huis met erf van de schout op kadastraal perceel n° 312 staat en de bijbehorende achterliggende tuin het perceel n° 311 betreft.

Het gaat hier dus inderdaad om het statige herenhuis, nu bekend op het adres Raadhuisdijk 9.

De schout J.J.C. Herckenrath was - zo blijkt - in gemeenschap van goederen getrouwd met Petronella van Elk (geb.5-2-1788 in Wamel, overl.23-1-1841 in Maasbommel) en het echtpaar zou een tiental kinderen krijgen. Maar op 17 juli 1828 komt

detail uit bovengenoemde kaart met de kadastrale percelen 311 (tuin) en 312 (huis) van schout J.J.C. Herckenrath, anno 1821

J.J.C. Herckenrath op 52-jarige leeftijd geheel onverwacht te overlijden. Nog geen twee jaar later, bij akte van 18 mei 1830, krijgt de Maasbommelse notaris Jan Wigbertus Geerligts⁹ de opdracht

van de weduwe van de overleden schout, Petronella van Elk, voor zichzelf en als voogd van haar resterende negen minderjarige kinderen, om het huis te verkopen. Ook in deze akte wordt verwezen naar de akte waarbij ze het huis in 1819 kochten van de weduwe Hengst (zie linksboven).

⁸ Zie 'beeldbank.cultureelerfgoed.nl', Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

⁹ Notaris J.W. Geerligts was op 1 mei 1796 in Rinderen in het koninkrijk Pruisen geboren en werd pas bij wet van 4 maart 1852 tot Nederlander genaturaliseerd.

BEKENDMAKINGEN.

J. W. GEERLINGS, Notaris te *Maasbommel*, als daartoe door de Regtbank van *Nymegen* gecommiteerd, zal, op Dingsdag, den 18 Mei 1830 bij inzet, en den 1 Junij daaraan bij toeslag, beiden des namiddags ten vier ure, aan het *Voerhuis*, te *Maasbommel*, publiek verkoopen:

Een aldaar staande kapitaal **HEERENHUIS**, voorzien van vier **BENEDEN-** en vier **BOVENKAMERS**, voorts **KEUKEN**, **KELDERS**, ruime **ZOLDERS**, benevens **STALLING** en **TUIN**, zamen groot circa 42 Roeden, zijnde ook voor eene affaire zeer geschikt; alles watervrij en zeer aangenaam aan de *Maas* gelegen; vroeger bewoond door wijlen den Heer Burgemeester **HERCKENRATH**. — Aanvaarding 1.º November 1830, of des noods eerder.

De erfgenamen van J.J.C. Herckenrath verkopen het huis Noord-Brabander, 6 mei 1830

De tussentijdse conclusie van de bevindingen kan dus zijn dat de schout J.J.C. Herckenrath met zijn vrouw en tien kinderen van 1819 tot 1830 het huis n° 51 bewoonde.

Nu alvast even aandacht voor de volgende bewoner met zijn gezin: J.W. Geerlig.

Het huis van J.W. Geerlig

Op 8 mei 1872 sterft notaris Jan Wigbertus Geerlig, 76 jaar oud, in Maasbommel. Zijn vrouw, D.A.M.Th.A. Huberts is hem in 1868 al voorgaan.

Eind november 1872 verschijnt er een advertentie van notaris Kuppen in de PGNC¹⁰ dat op dinsdag 8 december van dat jaar 's morgens ten sterfhuize van Geerlig zijn inboedel verkocht zal worden.

Dezelfde notaris Kuppen uit Leeuwen meldt in een advertentie dat op woensdagen in juni 1873 o.a. een goed 'doortimmerd' heerenhuis verkocht zal worden in Maasbommel. Interessant zijn de kadastrale nummers C 311, C 312 en C 392 (deze laatste aan het stukje oude Maas achter de woningen). Dezelfde nummers als op de kaart uit 1821 behorend bij de percelen van Herckenrath.

De conclusie is duidelijk: Na de dood van burgemeester J.J.C. Herckenrath in 1828 is diens woning rond 1830 aangekocht door notaris J.W. Geerlig die er tot zijn dood op 8 mei 1872 zal blijven wonen. Op pagina 16 komt daarop nog een kort vervolg.

Maar nu weer teruggaande in de tijd, rijst de vraag: wie was J.A. Hengst, wiens erfgenamen, vrouw en kinderen, het herenhuys in 1819 aan J.J.C. Herckenrath hadden verkocht?

Het huis van J.A. Hengst

De eerste keer dat procureur J.A. Hengst¹¹, 'burger der stad Nijmegen', voor zover bekend, zich in Maasbommel meldt, is in een brief van 11 december 1786 aan de 'weledelgestrenghe heer O. van Echten, rigter der Stad en Vrijheijdt van Maasbommel', waarin hij kenbaar maakt als erkend procureur¹² in 'enige heerlijkheden' (w.o. Dieden, zie hieronder de aanhef) werkzaam te zijn en ook in Maasbommel graag zijn diensten wil aanbieden.

Over de werkzaamheden van de heer Hengst als juridisch adviseur in die tijd is verder niet veel bekend, maar dat aan zijn kwaliteiten niet wordt getwijfeld wordt acht jaar later duidelijk. Op 1 oktober 1794, als

De Notaris KUPPEN, TE LEEUWEN,

zal, te Maasbommel, op *Woensdagen 11 Junij* 1873, bij inzet, ten huize van P. VAN AVEZAAT, en 25n dier maand, bij toeslag, ten herberge van H. VAN EKEREN, telken dage des voormiddags ten 11 ure, verkoopen :

Onder Maasbommel.

1. Een goed doortimmerd **heerenhuis** (watervrij), bevattende 8 behangen, meest allen geplafonneerde kamers, keuken, goot, kelder, ruime zolder, achterhuis met mangelkamer, koe- en paardenstallen, afzonderlijk varkenshok en waschuis, welwater- en regenpompen, grooten tuin en bleekveld, sectie C. Nrs. 311, 312 en 392, groot 31 aren, 20 centiaeren.

2. Een **erf** (watervrij), zeer geschikt voor huisplaats groot 3 aren, 40 centiaeren, sectie C. Nrs. 301 en 302.

1 en 2 ook in **massa**.

3. Een onverdeeld **181 GEDEELTE** in een **uiterwaard**, Allemanswaard genaamd, sectie C. Nrs. 345, 347, 348 en 587, groot 9,31.90 hectaeren.

Aanvaarding van 1 en 2 *én Julij* 1873 en van 3 na afloop van dit weisaisoen.

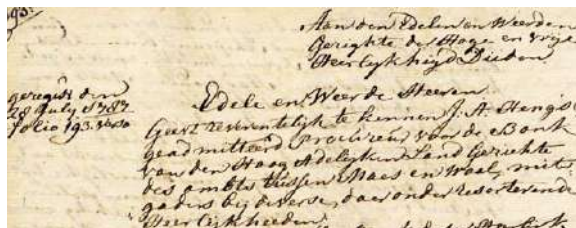
Inlichtingen geeft ook Notaris **ZWEERS** te Wychen.

¹⁰ Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant

¹¹ Het gaat hier om Josephus Antonius Hengst, niet te verwarren met J.A. (Johannes Antonius) Hengst (1772-1828) rentmeester der Rijks Domeinen te Boxmeer.

¹² 'een procureur' is een erkend juridisch adviseur

de bestuurders van Maasbommel begrijpen dat Maasbommel "alle ogenblikken een invasie van de Fransche Natie binnen deese Stad en Vrijheid te verwagten heeft", met alle plunderingen van dien, wordt tijdens een "extra-ordinaire Gerichtsvergadering gehouden binnen Maasbommel" ¹³ procureur J.A. Hengst verzocht om ingeval van de verwachte Franse invasie met de commanderende officier in onderhandeling te treden om "ten meesten nutte voor de ingezetenen" te redden wat er te redden valt. Het zou weinig helpen.¹⁴

Aan den Edelen en Weerden Gerigte der Hoge en Vrije Heerlijckheid Dieden
Edele en Weerde Heeren, Geeftte kennen J.A. Hengst, geadmiteerd (=toegelaten) Procureur voor de Bank van den Hoog Adellijken Land Gerichte des Ampts tussen Maas en Waal, mitsgaders bij diverse daaronder resortierende Heerlijkheden....
BHIC, 7390.13 schepenprotocol Dieden (7390.13)

Josephus Antonius Hengst was als één van de elf kinderen van Wihelmus Hengst en Maria Helena van den Dijck en op 26 januari 1750 in een rooms-katholieke kerk in Nijmegen gedoopt¹⁵. Zijn vader Willem was in die stad wijnkoper en kunstschilder. De familie Hengst was niet alleen zeer omvangrijk, maar zou ook een groot aantal vooraanstaande burgers voortbrengen.¹⁶

Dat procureur J.A. Hengst een man van aanzien in Maasbommel was, blijkt ook uit het volgende. Als op 14 februari 1797 in Maasbommel op 84-jarige leeftijd Stephanus Story¹⁷ overlijdt - de gezaghebbende secretaris die op 18 april 1758 de eed aflegde voor de 'Rigter en Scheepenen' en bijna een halve eeuw, tot zijn dood in dienst zou blijven - is het procureur J.A. Hengst die bij akte van 6 november 1797 als gevolmachtigde van o.a. de erfgenamen Dirk Jan Stori en Geertruijdt Elisabeth Story de boedel van Stephanus mag helpen verdelen en verkopen.

Rotterdamse courant, 3-4-1798

Maar of en zo ja waar J.A. Hengst in Maasbommel woont blijft duister.

Een jaar later, op 24 maart 1798 gaan J.A. Hengst (inmiddels 48 jaar oud) en de 24-jarige Johanna Petronella Bijdewitz (gedoopt 14-8-1774 te Nijmegen) in ondertrouw en op 9 april 1798 treden ze in de (oude middeleeuwse) 'rooms-katholieke' kerk¹⁸ van Maasbommel in het huwelijk. Ze zullen een zevental kinderen krijgen waarvan de eerste op 21-7-1798 in Appeltern wordt gedoopt, maar de anderen in Maasbommel (de laatste, eveneens Josephus Antonius geheten, op 13-1-1813). Kennelijk woont de familie Hengst in die jaren in Maasbommel. Maar het is de vraag of ze ook wonen in het statige pand dat later, in 1819 door schout Herckenrath zal worden gekocht.

Op 16 juli 1816, 's middags om zes uur tekent J.A. Hengst, aangeduid met 'notaris woonachtig in Maasbommel', zijn testament dat Willem Dominicus Kuppen, openbaar notaris in Leeuwen voor hem

¹³ Aanwezig: G. Rink, schepen en de Buurmeesters J.H. Stori en A. van der Wielen en de geërfden F. Bergers, Jan Stori en E. Stori.

¹⁴ Zie 'John Raggars, De laatste Heer van Maasbommel, deel III, blz. 4 en 5, website 'Hanzestadmaasbommel.info'.

¹⁵ Genealogie van Arndt Hengst.

¹⁶ De familie Hengst zou opgenomen worden in het 'Nederland's Patriciaat' (Blauwe Boekje), waarin genealogieën staan van vooraanstaande Nederlandse niet-adellijke families.

¹⁷ De vader van Samuel Story (1752-1811), de schout-bij-nacht.

¹⁸ Terwijl Willem Neomagus vanaf 1758 tot 1801 nog predikant in Maasbommel (en Alphen) is, wordt de kerk in 1795 al hardhandig genaast door de rooms-katholieken. Pas in 1799 (tot 1808) zal Joannes Hirtznach de eerste pastoor na de formele overdracht van kerk en pastorie in Maasbommel zijn. Zie John Raggars, De laatste heer van Maasbommel, deel IV, blz. 1 en 2.

heeft opgesteld. Het tekenen na voorlezing gebeurt, zo valt in de akte te lezen, "op een bovenkamer, uitzijnde op een huis van Willem Storijs, [in] een gedeelte uitmakende van een huis gelegen onder Maasbommel voornoemd aan den Dijk, toebehorende aan de heer comparant en deselvers Ehevrouw Johanna Petronella Beijdwits, te bedleggende, ziek na den Lichaam, doch zijn verstand, geheugen en oordeel volkomen magtig en gebruikende zoals aan gezegde notaris en getuigen welke zig hiertoe gerequireerd ten dien einde en expresselijk in persoon ter plaatse hierboven omschreven hebben begeven uit zijn gesprekken en onderhouding is gebleeken".

midden-boven percelen 294, het kleine 295, en het zomerhuisje op 297 in de dijkhelling; recht tegenover perceel 312, het huis van J.A. Hengst met tuin op perceel 311

Perceel 293	Herpen	Willems	Landt. Dreumel	Herpen
294	Herpen	Willems	Landt. Dreumel	Herpen
295	Herpen	Willems	Landt. Dreumel	Herpen

Gaat het hier inderdaad om het huis n° 51 dat J.J.C. Herckenrath later zal kopen, het huis met het raam in een bovenkamer dat uitzicht biedt op 'een' huis van Willem Storijs?

Als we dan wederom de kadastrale kaart van 1821 (vijf jaar na ondertekening van de akte gemaakt) met de oorspronkelijk aanwijzende tafel (zie hierboven een detail) bekijken, zien we inderdaad dat vrijwel recht tegenover het (bovenraam) van het huis (n° 312) waar J.A. Hengst zijn testament ondertekent, de percelen n° 294 (groot huis en erf), n° 295 (klein huisje en erf) en n° 297 (zomerhuisje) liggen van eigenaar Willem Storijs, de landbouwer uit Dreumel!

Het testament regelt o.a. dat zijn gouden horloge naar zijn jongste zoon gaat en het vruchtgebruik van de nalatenschap naar zijn vrouw Johanna Petronella Beijdwits. Een rentmeester uit Dieden¹⁹ moet na zijn dood zijn executeur testamentair worden alsmede voogd over zijn minderjarige kinderen.

Conclusie: op 16 juli 1816 ligt J.A. Hengst kennelijk ziek te bed in het toekomstige huis van J.J.C. Herckenrath als hij zijn testament ondertekent. De vraag rijst nu hoe J.A. Hengst dat huis had verkregen en of hij en zijn familie daar ooit echt gewoond hebben.

Die vraag wordt des te klemmender als hij een jaar later, op 1 augustus 1817, in Maasbommel overlijdt, en uit een 'akte van verzegeling' van het Vrederecht Ravestein van drie dagen later blijkt dat de in Maasbommel gestorven notaris gewoond had inHerpen.

VREDEGERECHTRAVENTEIN Vrederecht Ravenstein (VREDEGERECHTRAVENTEIN)	
☐ Akte van verzegeling	
Datering:	04.08.1817
Onderwerp:	Akte van verzegeling
Beschrijving:	Ivm overlijden van J.A. Hengst te Maasbommel, in leven notaris alhier, op vrijdag 1 aug. j.l., gewoond hebbende te Herpen, nu ten huize van T. Vissers, burgemeester dezer gemeente, alwaar ook aanwezig is Wilhelmina Princen, zijn huisvrouw.
Plaats:	Ravenstein

Op dit punt gekomen zou de zoektocht naar de bouwer van het huis niet meer verder kunnen. Maar gelukkig diende zich onverwacht nieuwe informatie aan. Informatie over een zekere Gerardus Rink en zijn relatie met.....J.A. Hengst!

¹⁹ Dieden was als afzonderlijke Heerlijkheid tot 1810 onderdeel van het Land van Maas en Waal.

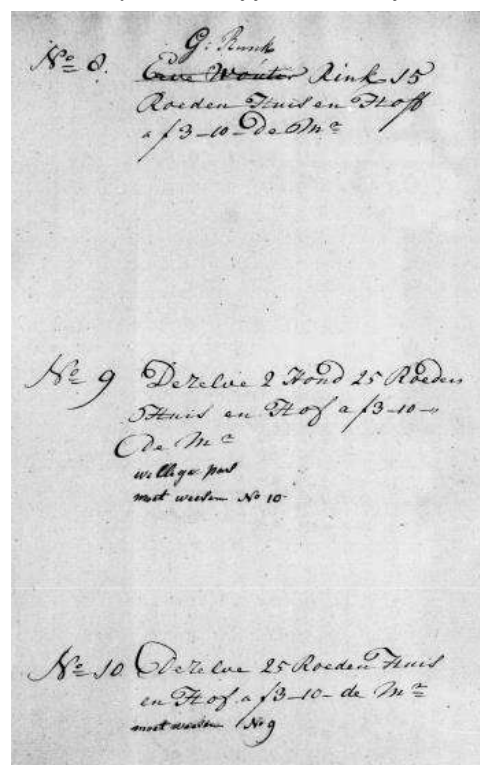
Detail van genoemde kaart met rij percelen vanaf het Veerhuis (van de graaf), N°6

Detail uit de verpondingskaart van 1809; N° 10 op de kaart uit 1776-1778 correspondeert met het huis op de kaart van 1809; beide hebben op het erf een vrij grote schuur/stal staan.

Het huis van Gerardus Rink

Ten behoeve van een juiste belastingheffing op onroerend goed, de 'verponding', worden in de periode 1696-1778 nieuwe kaarten gemaakt vanwege aangewonnen land langs de Maas. Zo ontstaat ook een 'Specifecque Caart van de buiten landen onder de stad en vrijheid van Maasbommel, 1776-1778'²⁰. Het is deze kaart waarop linksboven - heel klein - vanaf de veerstoep een rijtje buitendijkse

N° 8, Doorgehaald Erve Wouter, vervangen door: G. Rink, 15 Roeden Huis en Hof
N° 9 Dezelve 2 Hond 25 Roeden, Huis en Hof
N°10 Dezelve, 25 Roeden, Huis en Hof

percelen is aangegeven te beginnen met het veerhuis, n° 6 en

vervolgens de nummer 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 en 16. Binnendijks staat dik geschreven 'T Huys' naast een groot vierkantje, het rond 1773 door graaf C.W.L. van Bylandt gebouwde landhuis.

Bij een vergelijkbare kaart uit 1782 zijn ook de zogeheten 'verpondingskohieren' bekend uit de periode 1787-1794²¹. Het blijkt dat de percelen 8, 9 en 10 in bezit zijn bij G. Rink, als erfgenaam van Wouter

²⁰ Volledig: Specifecque Caart van de buiten landen onder de stad en vrijheid van Maasbommel in den Ampte van Tusschen Maas en Waal gelegen gemeenten en gecarteerd in den Jaaren 1776, 1777 en 1778. Door ons ondergeschreven geadmitteerd Landmeeters voor den weledele Hove provinciaal van Gelderland, H.G. Hendrikman, P. Prilleritz.; Gelders Archief, Maasbommel, zoek in alles, 0003 Staten van het Kwartier van Nijmegen en hun Gedeputeerden 1574-1811, 454 Maasbommel 17767-1778.

²¹ Gelders Archief, 0003 Staten van het Kwartier van Nijmegen en hun Gedeputeerden, Gevonden archiefstukken, 364 Maas en Waal: Hernen, Horssen, Leeuwen, Leur, Maasbommel, 1787-1794.

Rink. Nummer 10 - het is vrij grof uit de hand getekend - bestaat uit een huis aan de dijk met daar achter een forse schuur. De vergelijking met de situatie zoals getekend op de verpondingskaart uit 1809 (daar onder) is treffend; ook daar op dezelfde plaats een huis aan de dijk met een aparte grote schuur erachter. Hoewel het huis aan de achterkant een aanbouw lijkt te hebben gekregen, gaat het onmiskenbaar om het huis van onze zoektocht, het huis dat J.A. Hengst en later J.J. Herckenrath toebehoorde.

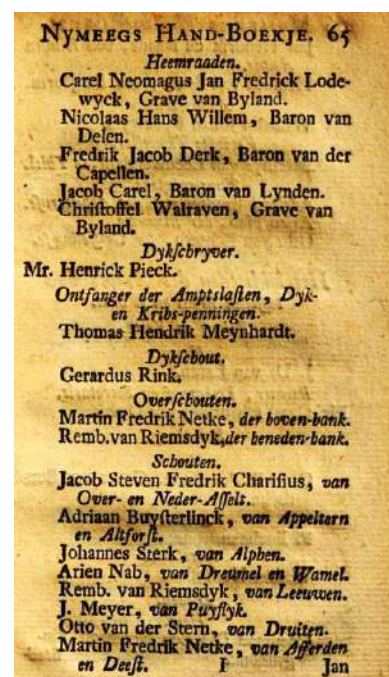
Maar wie was G. Rink en hoe kwam diens huis in handen van J.A. Hengst?

Gerardus Rink is in 1738 in Maasbommel geboren als de op één na jongste van (vermoedelijk) negen kinderen van Wouter Rink (1694-1770) en Petronella Vertouw (1697-1775) die op 21 oktober 1714 in Maasbommel in het huwelijk waren getreden.²²

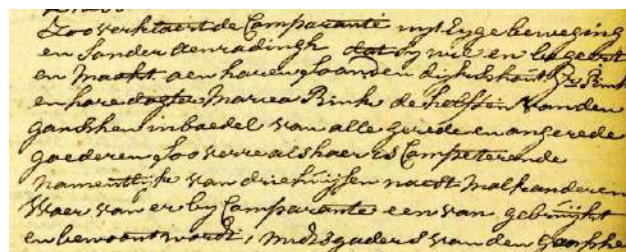
Ook de familie Rink is een zeer uitgebreide familie met Zaltbommel als 'oorsprong'²³ en zal een groot aantal vooraanstaande burgers voortbrengen.²⁴ Wouter Rink zal vanaf 1719 tot ongeveer 1755 dijschout van het Ampt van Maas en Waal zijn en zelfs tot zijn dood in 1770 schepen van de Stad en Vrijheid Maasbommel²⁵.

Zijn zoon Gerardus Rink zal zijn vader als dijschout opvolgen en af en toe optreden als 'noodschepen' wanneer één van de officiële schepenen verhinderd is. Tevens zal hij tijdens de bouw van het landhuis van Graaf C.W.L. van Bylandt voor hem de rekeningen van materialen en arbeid betalen en na de dood van de graaf in 1781 enige tijd als rentmeester van diens 'gerede en ongerede' goederen optreden.²⁶

Op 18 januari 1775, laat Petronella Vertouw, de moeder van Gerardus, en weduwe van Wouter Rink, kort voor haar overlijden, een testament opmaken. Daarin legt ze vast dat Gerardus en zijn zus Maria samen de helft van de hele boedel krijgen omdat ze zo getrouw op haar - tot op hoge leeftijd - hebben 'gepast' en haar op hun kosten hebben verzorgd. Met name gaat het in die boedel om "drie hujsen naest malkanderen waer van er bij comparante een van gebruikt en bewoont wordt". De overige nog in leven zijnde kinderen krijgen de andere helft en moeten die in "rust, vrede en eendragt" verdelen. Dat alles inclusief de schulden. En wat die schulden betreft: na haar overlijden moeten Gerardus en Maria de helft van de obligatie [J.R.: lees: hypotheek] "groot int geheel Elfhondert gulden Staende in voornoemd huys gevestight midsgaders van alle verdere Personeele hebbende en lopende schulden".

Nijmeegs Hand-Boekje....., 1773

²² Trouwboek Haften 1625-1759, Historische en genealogische werkgroep voor de Betuwe en Bommelerwaard, 1997

²³ Als eerste is Jan Rinck bekend, omstreeks 1490 schepen in Zaltbommel 1525-1539.

²⁴ Zie Nederlands Patriciaat, 8e Jaargang, 1917, blz. 368 e.v..

²⁵ In een schepenaakte van 13 september 1758 wordt G. Rink al als (dijk)schout genoemd.

²⁶ Zijn broer Philippus (1729-1783) zal het brengen tot ambtman van Dienen, destijds - net als Oijen - een heerlijkheid behorend tot het Land van Maas en Waal.

Een hypotheek dus op de drie panden op de percelen zoals die op de bovengenoemde kaart uit 1776-1778 aangeduid zijn.

Niet oninteressant is het dat Gerardus Rink ongehuwd blijft en daarom ook geen erfgenamen in de vorm van vrouw en/of kinderen heeft. Bovendien blijkt dat bij Nijmeegse akte van 11 november 1778 de oudere zus van Gerardus, Johanna Rink en haar echtgenoot Johan Willem Beijdewitz²⁷, afzien van hun 1/7 erfdeel na de dood van vader/schoonvader Wouter Rink en moeder/schoonmoeder Petronella Vertouw, ten gunste van broer/zwager Gerardus Rink.²⁸ Kort daarna, op 30 november 1778 ziet ook de in Maasbommel wonende zus Maria Rink²⁹ in een akte van de Rigter en Schepenen van Maasbommel af van haar 1/7 erfdeel ten gunste van haar broer en dijschout Gerardus Rink. Wellicht was het zo dat de ongehuwde Gerardus samen met zijn moeder in het ouderlijk huis was blijven wonen na de dood van zijn vader Wouter. Als ook moeder Petronella vijf jaar later overlijdt, spreken de gehuwde en elders wonende kinderen kennelijk af van hun erfdeel af te zien opdat het mogelijk is dat Gerardus - die bij testament al sterk bevoordeeld was omdat hij op zijn moeder had 'gepast' - alleen in het ouderlijk huis kan blijven wonen.

Maasbommel
1808
Op den 12 Mei is alhier geboren
in den 18-ten gedoopt na Dochter,
genuet Johanna Wilhelmina,
Maar van Vader d. J. Hengst en Moeder
d. Johanna Petronella Beijdewitz
getuige G. Rink.

G. Rink als getuige bij doop van kind van J.A. Hengst en Johanna Petronella Beijdewitz, Gelders Archief, Maasbommel, Staten van het Kwartier van Nijmegen, 0176-99, Nederduitsch-Gereformeerde Gemeente Doopboek 1772-1810

Testament
Van my Jan Johannes Noldaaft Gobelins
Schade op de plaats van de notaris te
Maasbommel, Cantor G. Rink van Nijmegen
Bijzondere Gedeputeerde en in legitieme afwezigheid
de Mevr. Maria Geertruida van der Meulen getuige
op de Compagnie van de Mevr. G. Rink, die
Schade het recht van de Mevr. Maria Geertruida
betreffende de Mevr. Petronella van der Meulen
behoort aan de Rijk N: 53. Die bevindende in een
Kantoor met een Kluis openbaar. met twee Kluis
behoort het recht behoudende op de Rijk, a. bevol
behoort Kantoor van Gedeputeerde van de Mevr.
behoort twee bevolving alzo al geveest. om in
de Gemeente van Maasbommel aan de Rijk
N: 53. te worden bevestigd. Van Gerardus Rink
getuige is een bevolving, die geveest is opdat
naast het bevolving, doch geveest naast de Rijk
op de Rijk en bevolving behoudende. Zo al

Detail uit testament van G. Rink op 30-10-1815 uit akte van notaris J.N. Gobelins Schade, hieronder de aantekening in diens repertorium van het jaar 1815

214	30.10.1815	Totale			
215	30.10.1815	Totale			

Tevens blijkt er vervolgens een onverwachte en verrassende familierelatie te bestaan tussen G. Rink en J.A. Hengst. Op 9 april 1798 waren J.A. Hengst (48) en de 24-jarige Johanna Petronella Beijdewitz zoals gezegd in Maasbommel in het huwelijk getreden. Johanna Petronella, evenwel, was de dochter van Wilhelm Beijdewitz en Johanna Rink³⁰, de zuster van Gerardus Rink. Anders gezegd: Johanna Petronella was het nichtje van Gerardus Rink! Het is dan ook niet verwonderlijk te zien dat Gerardus Rink op 15 mei 1808 als getuige optreedt als een dochter van zijn nicht Johanna Petronella Beijdewitz, Johanna Wilhelmina, wordt gedoopt, temeer daar oma Johanna van de dopeling al in oktober 1794 is overleden en in de Nijmeegse Stevenskerk begraven ligt.³¹

²⁷ Johanna Rink en Johan Wilhelm Beijdewitz trouwen op 1 mei 1768 te Hees (onder Nijmegen); RAN, 510 RBS nr. 1181, Huwelijksregister Nederduits-Gereformeerde Gemeente 1592-1811.

²⁸ Regionaal Archief Nijmegen, Schepenprotocollen, Stadsgericht Nijmegen, archief 3.

²⁹ Maria Rink was op 29-6-1741 in het huwelijk getreden met Robbertus Berevelt uit Heerewaarden.

³⁰ Overleden op 17-10-1794, begraven in de Stevenskerk te Nijmegen, zie Begraafregister Nederduits-Gereformeerde gemeente Nijmegen 1722-1810, Regionaal Archief Nijmegen.

³¹ Regionaal Archief Nijmegen, Begraafregister Nederduits-Gereformeerde gemeente Nijmegen 1722-1810.

Kwartier van Nijmegen, gem. Maasbommel, Dood-Actens, 1816, aangifte van het overlijden van G. Rink

Op 30 oktober 1815 is notaris Jan Johan Nicolaas Gobeling Schade uit Leeuwen naar Maasbommel gekomen, naar het huis aan de dijk N° 51³², om in een kamer met twee ramen die uitzicht bieden op de dijk, ten huize van de heer Gerardus Rink, die in een leunstoel zit, diens testament op te maken. En wat blijkt? Omdat hij geen vrouw of kinderen heeft, laat Gerardus zijn 'gehelen boedel en nalatenschap' na aan zijn nicht Johanna Petronella Beijdewitz en haar man Josephus Antonius Hengst!

Op 2 juli 1816 's middags om zes uur overlijdt Gerardus Rink in Maasbommel op de leeftijd van 78 jaar en doen zijn vriend S.K. Van Valkenburg, 21 jaar, en G. Silvanus, schoolmeester, 31 jaar, daarvan melding bij de gemeente (zie hierboven).

Nota Bene: Twee weken na het overlijden van G. Rink, op 16 juli 1816, zo bleek, zal J.A. Hengst in hetzelfde, geërfde huis - dat hem vertrouwd moet zijn geweest vanwege zijn familierelatie met G. Rink - zijn testament op laten maken door notaris Kuppen.

Toch blijkt hij formeel als notaris in Herpen gewoond te hebben. Of J.A. Hengst dus ooit met zijn gezin in het grote huis van Gerardus Rink heeft gewoond is dan ook uiterst twijfelachtig. Het is immers goed mogelijk dat het gezin de laatste jaren vanaf 1813 (de geboorte van hun laatste kind in Maasbommel) in Herpen woonde. Feit is wel dat zijn eerste twee kinderen in Appeltern en Maasbommel in de R.K.-kerk gedoopt worden en de overige vijf kinderen in de N.H.-kerk in Maasbommel.

Johanna Petronella Hengst-Beijdewitz zal op 16 augustus 1827 op 55-jarige leeftijd in Nijmegen overlijden.

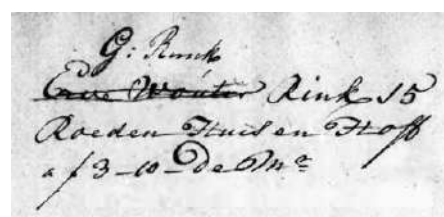
Het huis van Wouter Rink

Zoals reeds gesteld, kon Gerardus Rink in het huis van zijn ouders blijven wonen vanwege het testament van zijn moeder en omdat zijn broers en zussen vermoedelijk allen afzien van hun nog gerechtigde erfdeel ten gunste van Gerardus. Maar woonde zijn vader Wouter Rink en moeder Petronella Vertouw wel in dat huis?

Zo ja, dan zou Wouter Rink wellicht de bouwer van het huis kunnen zijn.

Een eerste bewijs daarvan kon worden gevonden in de kohieren behorend bij de verpondingskaart 'Specifecque Caart van de buijten landen onder de stad en vrijheid van Maasbommel, 1776-1778'. De aanduiding 'erve Wouter' was immers doorgehaald en vervangen door de naam G. Rink, ook bij N° 10, de locatie van het huis van J.J.C. Herckenrath.

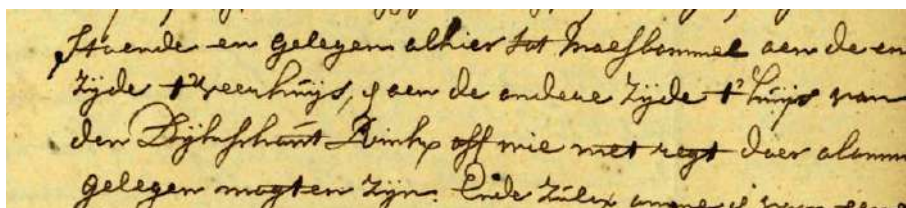
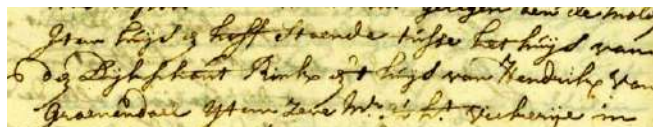
Maar dertig jaar daarvoor, wordt in een schepenakte van 30 april 1734, het huis van Wouter Rink al genoemd. Het is de interessante akte waarbij de adellijke Maria Charlotta van Ravenschot en haar adellijke man François Adriaan van Bonninckhuysen 'hun Heerlijkheid Maasbommel' verkopen aan

³² Dus hetzelfde huisnummer als enkele jaren later genoemd wordt als J.J.C. Herckenrath het huis koopt.

graaf en rigter/ambtman A.O.R.F. Rijksgraaf (Otto) van Bylandt en zijn vrouw, met al het bijbehorend onroerend goed (w.o. molen en veer met veerhuis) en inclusief alle rechten van dien (w.o. aanwijzing van predikant, koster, secretaris). Tevens wordt daarbij melding gemaakt van de verkoop van "een hujs en hof staende tusse het huys van de Dijkschout Rink en het huys van Hendrik van Groenendael".

Jammer genoeg is echter niet bekend waar die H. Groenendael precies woont, vermoedelijk ten westen van het huis van de dijschout. We weten dus ook niet precies waar het huis van Wouter Rink staat. Wel is het pand van de dijschout kennelijk van een omvang en aanzien dat het er als 'baken' in een schepenakte toe doet.

Maar twintig jaar later wordt wél duidelijk waar het huis staat als in een akte van 19 april 1754 van de schepenbank (rigter en schepenen) van Maasbommel, sprake is van de verkoop van

een huis en hof met erf "staende en gelegen alhier te Maesbommel [met] aan de ene zijde het Veerhujs en de andere zijde het hujs van den Dijkschout Rink of wie met regt daer alomme gelegen mogten zijn".

Wat de locatie betreft is nu volstrekt duidelijk dat het gaat om het huis van achtereenvolgens W. Rink, G. Rink, J.A. Hengst en J.J.C. Herckenrath. Maar de vraag blijft of W. Rink het (voor)huis, zoals wij dat nu nog kennen in Maasbommel ook heeft gebouwd. De architectonische, licht decoratieve Franse stijl zou die van de eerste helft van de 18e eeuw kunnen zijn. Bovendien lijkt het eerder een huis gebouwd voor een grote familie met negen kinderen, zoals die van Wouter Rink, dan voor een man alleen.

Maar er lijkt ook ander indirect bewijs.

Wouter (Egbertse) Rink was geboren op 2 mei 1694 in een vooraanstaande intellectuele familie in Zaltbommel en had daar wellicht ook zijn onderwijs genoten op de Latijnse School of anders wel de Franse school. Zijn vader, Johannes Rinck, gehuwd met Elisabeth Verhey, was in 1652 geboren in Zaltbommel en was procureur. Zijn grootvader was Johan Rink, eveneens in Zaltbommel (1619) geboren en van beroep advocaat.³³

Hij had twee zussen en twee broers, allen geboren en gedoopt in Zaltbommel.³⁴ Zijn broer, Jan Rink (1685-1777), zou het brengen tot dijkgraaf van Dalem en tevens rentmeester van de Hooge Heerlijkheid Vuren en Dalem [ten oosten van Gorinchem]³⁵. Kortom: Wouter had welgestelde ouders en was 'van huis uit' al niet onbemiddeld en omringd door vooraanstaande familieleden.

³³ Stephanus Rink, Canneman Genealogie; <http://eliascanneman.com>

³⁴ Lysbeth (121 oktober 1681), Jan (13 februari 1685), Maria (2 augustus 1687), Christiaan (6 april 1690); zie Gelders Archief te Arnhem, Familie Rink, 84, Stukken betreffende de jongste tak, aanvangende met Wouter Rink (1694-1770) 1 omslag.

³⁵ Een zoon van Jan Rink was Egbert Rink, van beroep ontvanger der ambtslasten van de Neder-Betuwe en procureur-fiscaal en auditeur-militair. Twee zonen van Egbert waren, Hendrik Jan Rink (1737-1820) met het beroep van zijn vader en Stephanus Rink, advocaat in Tiel en eveneens auditeur-militair en collecteur van het ambt van Neder-Betuwe. Deze twee zonen zouden in 1781 naam en faam verwerven door een comité te vormen dat zeer effectief geld inzamelde (o.a. via hun relaties in Rotterdam) voor de getroffen en van de watersnood in het Land van Maas en Waal dat jaar. (Zie A.M.A.J. Driessen, Watersnood tussen Maas en Waal, blz. 126 en 127, 1993).

Vanaf de zomer van 1719 tot aan zijn dood op 23 januari 1770 zal Wouter Rink schepen van de Stad en Vrijheid van Maasbommel zijn, maar tevens (in ieder geval vanaf 1724) tot ongeveer 1755 dijschout van het Ambt van Maas en Waal.³⁶ Daarnaast was hij kerk- en armmeester in Maasbommel.

Wie de talloze Maasbommelse schepenakten uit die tijd doorneemt, ziet dat decennialang dezelfde 'notabelen' de dienst uitmaken. De schepenbank bestond uit een 'rigter' en veelal twee schepenen, die geassisteerd werden door een secretaris die de akte opstelde. Maar dit viertal kan niet altijd compleet aanwezig zijn en dus zien we Wouter Rink, aangeduid als oudste of 'president-schepen', af en toe tevens optreden als waarnemende rigter en zelfs [J.R.: ten onrechte] als 'stadhouder'. Ook de secretaris of een geschikte dorpsnotabel moet af en toe bijspringen als 'noodschepen'. Dat aangepaste rollenspel is met name noodzakelijk wanneer het gaat om het vermijden van belangenverstrengeling wanneer bijvoorbeeld de koop of verkoop van onroerend goed van één van hen in het geding is.

Voor een goed begrip is het zaak even stil te staan bij het 'dijkschouwen' en het beroep van dijschout, (ook wel ambtsbode of dijkbode genaamd) zoals Wouter Rink en zijn zoon Gerardus dat decennialang in de 18e eeuw in het 'Ampt van tusschen Maes en Waal' uitoefenden.

In het begin van de 14e eeuw wordt vrij plotseling naar het schijnt in Gelre dijschouwen ingesteld zoals o.a. blijkt uit de dijk- en landbrieven voor Maas en Waal in 1321/1328.³⁷ De aanleiding was de noodzaak om de slechte dijken beter te gaan onderhouden. De basis voor dit onderhoud was het dijkrecht dat bepaalde dat elke grondeigenaar verplicht was om dat deel van de dijk te onderhouden dat overeenkwam met de grootte van zijn door de dijk beschermde grondbezit. Op die manier werd het onderhoud van de dijk gelijkmatig over het beschermde land omgeslagen. Van de dijkplichtigheid werd een boekhouding bijgehouden, de 'dijkcedullen', waarin de namen van de diverse percelen genoemd werden achter de genummerde dijkvakken. Uiteraard werd het reguliere onderhoud aan de dijken niet door de (veelal adellijke) grondeigenaren zelf uitgevoerd, maar door hun pachters.

Het toezicht van de dijschouw werd gedaan door de dijkstoel, dat wil zeggen de dijkgraaf tezamen met de (jaarlijks te kiezen) heemraden en de 'dijkbode'. De door de landsheer aangestelde dijkgraaf, ambtman/rigter was degene die de dijschouw uitvoerde, maar vooral in een groot gebied als dat van 'Tusschen Maes en Waal' maakte hij gebruik van de dijkbode die in het Kwartier van Nijmegen 'dijkschout' genoemd werd. Bovendien: de laatste ambtman/dijkgraaf die in het gebied van Maas en Waal woonde (Leeuwen), was Sweder van de Boetzelaer, die in 1676 stierf. Na hem woonden de dijkgraven buiten Maas en Waal, zoals Otto Roeleman Frederik, Rijksgraaf van Bylandt, die op 18 januari 1726 in de kerk van Bergharen als ambtman/dijkgraaf beëdigd werd maar in zijn kasteel in de Ooij woonde. Een dijschout zoals Wouter Rink in het gebied van Maas en Waal was voor hem dan ook wel zo praktisch.³⁸

³⁶ De combinatie van schepen in Maasbommel en dijschout voor het Ambt van Maas en Waal zal vanwege belangenverstrengeling niet altijd op prijs worden gesteld; zie H. van Heiningen, Tussen Maas en Waal, blz. 202, "*Alle argumenten worden nog eens breed uitgemeten en men vindt de schepenbank van Maasbommel onbetrouwbaar omdat de dijschout Wouter Rink er deel van uitmaakte*", 1971.

³⁷ Johannes Schreiner, 'Een idee krijgt vorm: De ontwikkeling van de dijschouwen aan Maas en Waal, Rijn en IJssel', in Gelre-Geldern-Gelderland, Geschiedenis en cultuur van het hertogdom Gelre, 2001.

³⁸ Interessante bijkomstigheden: Dijkgraaf O. van Bylandt (1688-1768) en Wouter Rink (1694-1770) waren tijdgenoten; Wouter werkte in dienst van de dijkgraaf voor het ambt van Tusschen Maes en Waal en woonde in Maasbommel waarvan vanaf 1734 de dijkgraaf door aankoop tevens de heer was; een koopovereenkomst waarbij Wouter als schepen betrokken was. Dat Wouters zoon, Gerard, de zoon van dijkgraaf Otto van Bylandt, C.W.L. Graaf van Bylandt, als rentmeester in Maasbommel bij de bouw van diens landhuis van dienst zou zijn kan moeilijk toeval heten.

De reguliere schouw vond driemaal per jaar plaats: in de lente de 'loofschouw', in de zomer de 'eerdshow' en in de herfst de 'tuynschouw'.³⁹ In Gelderland werd de eerste schouw ook wel 'loofschouw' genoemd omdat de dijkplichtige dan voor zijn dijkvak moest beloven aan de keur te zullen voldoen. Op de tweede schouw werd onderzocht of aan de keur (verordening met vereisten) ook daadwerkelijk voldaan was. Zo niet, dan volgde een boete. De derde schouw was een 'inrijdende schouw', d.w.z. dat als een dijkvak niet in orde was, de dijkgraaf en heemraden naar de plaatselijke herberg reden en rijkelijk bleven verteren op kosten van de dijkplichtige tot de dijk hersteld was. Kon het dijkvak binnen drie dagen niet worden 'geloofd', dan werd de dijkgraaf in den dijk gebracht en besteedde het werk aan.⁴⁰

Jaarwedde van den dijkgraaf	-	200.00
» » drie heemraden	-	240.00
» » vijf hoofd ingelanden	-	15.00
» » den secretaris	-	150.00
» » » ontvanger	-	.
» » » dijschout	-	450.00
» » » bosch-, dijk- en sluis- wachters	-	75.00

Mr. L.A.J.W. Baron Sloet, Bijdragen tot de kennis van Gelderland, 1852-1855

Het is duidelijk dat de dijschout een belangrijke en gezaghebbende rol vervulde in het Ampt van Tusschen Maes en Waal bij het constateren van gebreken en bij het begeleiden en controleren van het herstelwerk van dijken en watergangen.⁴¹ Het beroep van dijschout was dan ook een bijzonder goedbetaalde functie, zo schijnt het. Een indicatie

hiervoor vormt een vergelijking van de jaarlijkse weddes in de Ooij in 1855 waarbij de dijschout ruim twee keer zoveel verdient als de dijkgraaf. (Zie hiernaast).

Het schouwwerk in een groot gebied als Maas en Waal betekende uiteraard ook dat jaarlijks betrekkelijk grote afstanden moesten worden afgelegd langs dijken en watergangen. Het bezit van één of meerdere paarden en een rijtuig zullen daarbij geen overdreven luxe zijn geweest. Het zou kunnen verklaren waarom wellicht al tijdens de bouw van het huis van de dijschout daarachter tevens een stal en koetshuis werden gebouwd.

Hoe het ook zij, Wouter Rink kwam uit de stad, kwam uit een intellectuele, aristocratische familie, was waarschijnlijk niet onbemiddeld en had op jonge leeftijd (van rond de dertig jaar) al een goedbetaalde en gezaghebbende baan die het met zijn ambitie mogelijk moet hebben gemaakt toen al een statig herenhuis te bouwen. Dat hij het herenhuis, Raadhuisdijk 9, heeft laten bouwen lijkt dan ook zeer waarschijnlijk. Maar dan blijft de vraag wanneer dat ongeveer gebeurd moet zijn. Bouwvergunningen bestonden nog niet, aktes uit die tijd gaan over de grootte en globale locatie van percelen en zeggen niets over de bouw van een huis.

Maar voor de bouw van een groot huis is geld nodig, geld dat destijds niet van een bank geleend werd - omdat die er niet was in Maas en Waal - maar van rijke

particulieren. Tot slot kan er wellicht een laatste aanwijzing voor de bouw van het herenhuis door Wouter Rink gevonden worden in zijn eventueel geleend geld, zoals vastgelegd in schepenaktes. In 1775, vijf jaar na zijn dood was er immers nog een hypotheekschuld van 1100 gulden.

*En dat myn dierd ander partitie van haren woon-
toon en doghden na haren maedens overlijden
sullen tot haren lasten nemen, de helfte van de
bevoemde althouten groot ont geheel. Elphandert
guelen. Haren dierd woon. myn gewettighe
Mrs. Gaders van alle verdere. Haren maeders
en luffende schulden*

³⁹ H. van Heiningen, 'Dijken en dijkdoorbraken in het Nederlandse rivierengebied', blz. 12 t/m14, 1978.

⁴⁰ A.A. Beekman, het Dijk- en waterschapsrecht in Nederland vóór 1795, 1905.

⁴¹ In september 1757, gebiedt de dijschrijver Pieck de dijschout zich naar het schutlaken in Afferden te begeven omdat daaraan een mankement zou zijn en draagt hem op zich daarna naar de rigter van Horssen [J.R.: 'heerlijkheid'] te begeven en hem op te dragen het mankement binnen acht dagen te herstellen. De rigter van Horssen belooft daarna het schutlaken in vier dagen te herstellen; Provinciaal Archief te Arnhem, Familie Rink.

Zoals reeds aangeduid was vanaf 1734 Graaf Otto van Bylandt, de rigter, ambtman en dijkgraaf druk bezig zijn van Maria Charlotta van Ravenschot en haar man François Adriaan van Bonninckhuysen gekochte heerlijkheid Maasbommel door aankoop van (verpachtbaar) onroerend goed steeds verder uit te breiden. Maar zij niet alleen. Ook vooraanstaande Maasbommelse families als bijvoorbeeld die van Story, de Groot en Poelman zijn in die tijd voortdurend bezig hun onroerend, verpachtbaar goed steeds verder uit te breiden. Wouter Rink en zijn vrouw Petronella Vertouw waren daarop geen uitzondering. Geld lenen met grond of een woning als onderpand blijkt - net als nu - aan de orde van de dag. De schepenbanken en vooral hun secretaris, moeten het er behoorlijk druk mee gehad hebben.

In de periode vanaf 1720 tot 1755 zijn minstens 35 schepenaktes te vinden die betrekking hebben op aankoop of verkoop van onroerend goed, dan wel leningen of schuldbekentenissen van of aan Wouter Rink en Petronella Vertouw. Vaak gaat het daarbij om relatief kleine bedragen, maar er zijn er ook enkele bij die zeker voor die tijd groot te noemen zijn. Hieronder enkele voorbeelden daarvan.

Op 20-7-1721 kopen ze twee percelen voor FI 800,- op de Almanswaard. Maar op 24 oktober van datzelfde jaar wordt door rigter J Storijs beslag gelegd op al hun bezittingen vanwege achterstallige rente van 6% op een geleend bedrag van FI 1200,-.

Op 5-9-1733 kopen ze voor FI 485,- een perceel in 'de Mieder' (locatie vooralsnog onbekend).

Het jaar 1734 als graaf Otto van Bylandt Maasbommel koopt en daarbij veel particulier onroerend goed, moet voor velen in Maasbommel een vreugdevol jaar zijn geweest. De graaf was bereid vrijwel alles op te kopen wat te koop was. Wouter en Petronella verkopen aan graaf Otto dat jaar een groot perceel uiterwaard voor FI 1400,-, de erfpacht van een perceel en nog een perceel grond voor FI 700,-.

Dat jaar daarop, 1735, verkopen ze aan de graaf 2,5 morgen land voor FI 3500,-.

In 1736 hebben ze een schuld van FI 999,- aan Herman van de Sande, maar kopen een huis met hof voor FI 362,- gulden.

Interessant is dat uit de acte van 29 april 1739 blijkt dat ze in januari 1730 al voor FI 1460,- de eendenkooi met geleend geld van de landschrijver van het Ambt, Hendrik Biel, hadden gekocht, maar op 26 april 1743 diezelfde 'eendvogelskooi' aan graaf Otto verkopen voor FI 2500,- !

In 1742 gaat het om de verkoop van een huis, erf en bijbehorend land, genaamd 'Schraaljammer' [J.R.: aan Berghuizen, niet ver van De Schans], land in de Almanswaard en land en huizen in Lang Kemken en de Mieder voor FI 6000,- aan procureur Egbert Rink.

In 1755 bekennen Wouter en Petronella een schuld van FI 1100,- (met 4% rente) aan Leendert Jacob Smits, schepen van 's-Hertogenbosch.

Ook uit deze gegevens is geen onomstotelijke conclusie te trekken als het gaat om het jaar waarin het huis 'Raadhuisdijk 9' door Wouter Rink is gebouwd.

Wouter was 7 jaar toen hij zijn vader verloor en kreeg wellicht op jonge leeftijd al een aanzienlijke erfenis. Hij was 20 jaar toen hij de 17-jarige Petronella in 1714 huwde en in Maasbommel ging wonen. Hun eerste kind, Lambertus kwam in 1715. De andere kinderen kwamen in 1717 (Maria), 1722 (Jacobus), 1724 (Hester, jong overleden), 1729 (Nicolaas), 1729 (Philippus ⁴²), 1731 (Hester), 1735 (Gerardus) en 1737 (Johanna).

Wellicht heeft de bouw al direct plaats gevonden in de eerste jaren kort na hun komst in Maasbommel. Wellicht in de twintiger jaren van de 18e eeuw als Wouter FI 1200,- leent van rigter J. Storijs. Misschien pas in de dertiger jaren van de 18e eeuw als veel geld binnenkomt door verkoop aan graaf Otto van Bylandt.

Toch lijkt het vooralsnog niet onlogisch te veronderstellen dat de bouw van het huis door de dynamische Wouter eind eerste kwart van de 18e eeuw of in het tweede kwart van die eeuw heeft plaatsgevonden. Maar wellicht kan een grondig bouwtechnisch en/of architectonisch onderzoek van het huis een meer nauwkeurige datering van de bouwperiode opleveren.

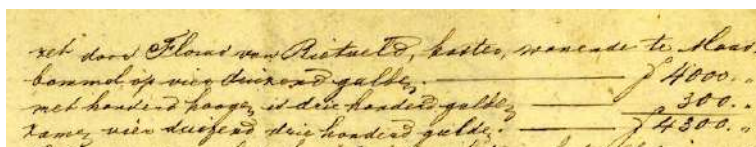
⁴² Werd Ambtman van de Heerlijkheid Dieden.

Tot slot

Na de dood van notaris Jan Wigbertus Geerligs op 8 mei 1872, - zoals reeds genoemd op pagina 5 - meldt notaris Kuppen uit Leeuwen in een advertentie dat in juni 1873 o.a. een goed 'doortimmerd heerenhuis' verkocht zal worden in Maasbommel. Het is het huis 'Raadhuisdijk 9' dat vrijwel zeker gebouwd en bewoond is door Wouter Rink en daarna bewoond werd door zijn zoon Gerardus, misschien even door notaris J.A. Hengst en zijn familie, maar daarna door burgemeester J.J.C. Herckenrath en zijn familie en na diens dood door notaris Jan Wigbertus Geerligs en zijn familie. Allemaal welgestelde notabelen die hun brood voornamelijk verdienden met het schrijven van formele stukken.

Als gevolg van de advertentie van notaris Kuppen, komen op 11 juni 1873, 's middags om twaalf uur in de herberg van Peter van Avezaat in Maasbommel bijeen: notaris J.J. Kuppen uit Leeuwen, notaris A.W. Zweers uit Wijchen als gemachtigde van Pieter Hendrik Jan Geerligs (apotheker te Nijmegen) en Jan Herman Christian Geerligs (kandidaat-notaris te Maasbommel). Ze gaan de koop en overdracht regelen van onder andere: een huis en erf met varkenshok, tuin en bleekveld, groot 31 are, 20 centiare, Sectie C, nummers 311, tuin, 18 are, 30 centiare, 312, huis en erf, 8 are, 30 centiare en 392, water, 4 are, zestig centiare. Anders gezegd het gaat in hoofdzaak om het huis en de percelen van wijlen notaris Jan Wigbertus Geerligs, de vader de genoemde apotheker en kandidaat-notaris.

Het huis met de 'aanhorigheden' zal worden verkocht - ditmaal niet aan een

notaris - maar aan de eveneens bij het passeren van de akte aanwezige Floris van Rietveld, die koster van de nieuwe R.K.-kerk in Maasbommel blijkt te zijn.⁴³ Hij betaalt voor het huis, met bijkomende notariskosten, Fl 4300,-. Maar na het voorlezen van de akte door notaris Kuppen verklaart Floris van Rietveld "*niet te kunne schrijven noch teekenen, als hebbende zulks niet geleerd*". Daarna zetten de overige aanwezigen waaronder de getuigen Jan de Klein, knecht in Maasbommel en Christiaan Hiesen, veldwachter in Alphen en de notaris hun handtekening.

Floris van Rietveld was op 27 februari 1821 in Maasbommel geboren en op 1 mei 1857 getrouwd met Anna Maria van Vlijmen (geboren 1 februari 1822 in Oss⁴⁴). Hij is dan 'arbeider', zij 'dienstmeid'.⁴⁵ Ze krijgen één kind, de op 21 maart 1858 in Maasbommel geboren Johanna. Op 14 maart 1893 overlijdt Floris van Rietveld op 71-jarige leeftijd als koster in Maasbommel.⁴⁶ Anna Maria van Vlijmen overlijdt op 88-jarige leeftijd, 17 jaar na haar man, op 12 oktober 1910.⁴⁷

Vijf maanden na de dood van haar moeder, ondertekent dochter Johanna op 13 mei 1911 ten huize van haar nicht Petronella van Rietveld en haar man, de Maasbommelse smid Johannes Petrus van der Sande, haar door notaris N.F. van der Heijden opgestelde testament. Daarin staat allereerst dat na haar overlijden haar drie neven in Maasbommel ieder 50 gulden krijgen en haar nicht Petronella met haar man 70 gulden.

⁴³ ter nadere informatie: de R.K.-pastorie werd in 1844 gebouwd; de R.K.-kerk in 1868-1869

⁴⁴ BHIC, BS Geboorte, Deel 6047, periode 1822, Oss, archieftoegang 50, inv.nº 6047, aktenummer 18.

⁴⁵ Gelders Archief, Burgerlijke stand, Appeltern, archief 207, inv. nº 6480, 01-05-1857, Appeltern, aktenummer 10.

⁴⁶ Gelders Archief, Burgerlijke stand, Appeltern, archief 207, inv. nº 6452, 16-03-1893, aktenummer 28.

⁴⁷ Gelders Archief, Burgerlijke stand, Appeltern, archief 207, inv. nº 7984, 13-10-1910, aktenummer 34.

Maar tot slot is in haar testament vastgelegd: "*dat zij de Roomsche Catholieke Kerk van Maasbommel benoemt tot hare eenige erfgename*".

De volgende dag, 14 mei 1911 overlijdt ze, 53 jaar oud.⁴⁸

De hoefsmid Johannes Petrus van der Sande en de timmerman Gradus van Gulik melden haar overlijden op het gemeentehuis.

Notaris Van der Heijden noteert met potlood het overlijden in de kantlijn van haar testament.

Drie maanden later, op 24 augustus van datzelfde jaar 1911, wordt door notaris Van der Heijden op verzoek van pastoor J.M. Terwindt als voorzitter en H.F. Belgers als secretaris van het Bestuur der Roomsche Catholieke Kerk van Maasbommel in het sterfhuis van Johanna haar gehele inboedel in het openbaar verkocht.

De opbrengst bedraagt Fl 53,50.

Maar er blijkt ook nog een Rijkspostspaarbankboekje te zijn met Fl 88,- en een huisje in Megen dat aan het Armbestuur aldaar verhuurd zal worden voor Fl 15,- per jaar.

Het huis van Wouter Rink wordt voor Fl 55,- per jaar verhuurd aan Aart Toebast en zijn gezin.⁴⁹

Naar het schijnt koopt Aart Toebast het huis met erf in januari 1952 voor Fl 3000, - en pacht de kennelijk daarbij gelegen boomgaard voor Fl 50,- per jaar.

Vijf jaar later, op 7 oktober 1957, overlijdt hij op 83-jarige leeftijd.

⁴⁸ Gelders Archief, Burgerlijke stand, Appeltern, archief 207, inv.n° 7984, 16-05-1911, aktenummer 26.

⁴⁹ Notulen van het R.K.-parochiebestuur Maasbommel, juni 1911.